

Н.Г. Гойда

В.І. Чебан

Міністерство охорони здоров'я
України
Буковинська державна медична
академія, Чернівці

Ключові слова: репродуктивне
здоров'я, репродуктивний
потенціал, профілактика
порушень, термінологічний апарат.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ БІОСОЦІАЛЬНОГО РИТМУ РЕПРОДУКТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАСЕЛЕННЯ ТА МОДЕЛІ ПРОФІЛАКТИКИ ПОРУШЕНЬ НА ЕТАПАХ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Резюме. Проведено науковий аналіз існуючої термінології: «репродуктивне здоров'я», «репродуктивний потенціал». Запропоновано авторське тлумачення поняття «репродуктивний потенціал» та модель профілактики і корекції можливих порушень репродуктивного потенціалу на етапах його формування.

26 березня 2001 р. Президент України видав Указ про Національну програму «Репродуктивне здоров'я 2001–2005» та схвалив однойменну Національну програму як стратегію на близьку перспективу не тільки МОЗ України, а й інших галузей та відомств країни щодо покращання показників здоров'я населення. Згадані документи свідчать про зацікавленість держави у вирішенні цієї проблеми, а що стосується фінансового забезпечення програми, то це буде здійснено за рахунок державного бюджету.

Сьогодні, як відомо, склалася несприятлива демографічна ситуація в багатьох високорозвинених країнах. Причини таких негативних (депопуляційних) тенденцій вивчені недостатньо, вони мають свої специфічні особливості і потребують вирішення серед конкретних груп населення (держав, регіонів, областей тощо).

За даними наукових джерел та власних досліджень, в Україні відбувається інтенсивне поглиблення депопуляційних процесів, особливо протягом останнього десятиріччя [1]. Спостерігається зниження рівня репродуктивного здоров'я населення, що в свою чергу поглиблює демографічні кризові процеси. Проблема корекції репродуктивного здоров'я та медико-соціальна профілактика його порушень потребують вирішення на індивідуальному, сімейному, регіональному та державному рівнях.

Репродуктивне здоров'я, за визначенням ВООЗ, — це стан повного фізичного, розумового і соціального добробуту, а не просто відсутність патології репродуктивної функції. Реалізація завдань з охорони репродуктивного здоров'я передбачає використання сукупності методів, прийомів і послуг для запобігання проблем, які стосуються репродуктивного здоров'я, та їх наслідків [2].

Порушуючи проблему індивідуального репродуктивного здоров'я, варто зазначити, що стан здоров'я дитини багато в чому визначається станом здоров'я батьків, які її народили. Важко очікувати, що хвора

мати народить здорову дитину. В той же час підґрунтя репродуктивного здоров'я жіночого організму (статеві клітини та статева система) закладається з перших днів його зародження. На всіх етапах життя людини (від запліднення, народження і до досягнення зрілого віку) в організмі (жіночому та чоловічому) досить часто формуються органічні і функціональні патологічні процеси в органах та системах, які в майбутньому спричиняють ті чи інші порушення репродуктивного здоров'я. Негативні показники здоров'я дітей (насамперед, дівчаток) ведуть до формування замкнутого кола: *хвора дівчинка → хвора дівчина → хвора жінка → хвора мати → хвора дитина...* Тому найважливіше завдання охорони здоров'я — розірвати це коло. Тільки тоді можна очікувати, що покоління народжених буде здоровим. Це, так би мовити, загальна формула індивідуального репродуктивного здоров'я.

Узагальнюючи результати багаторічної роботи в цьому напрямку, зауважимо, що сьогодні, враховуючи несприятливі показники, які характеризують стан здоров'я населення, використовувати термін «репродуктивне здоров'я» не завжди коректно. Доцільніше, особливо щодо дітей та підлітків, вживати термін «репродуктивний потенціал».

У кінці 70-х – на початку 80-х років з'явилося багато публікацій, присвячених різним аспектам поняття «потенціал». Зокрема, відзначається важливість дослідження проблеми оцінки потенціалу і вказується на існування значних розбіжностей у визначенні самого поняття «потенціал», його сутності.

За даними В.К. Юр'єва, під репродуктивним потенціалом слід розуміти рівень фізичного і психічного стану людини, який дозволяє їй, досягнувши соціальної зрілості, відтворювати здорове потомство [3].

Враховуючи результати факторного аналізу причинно-наслідкових процесів, які спричиняють поглиблення кризових демографічних процесів на

державному, регіональному та місцевому рівнях, термін «репродуктивний потенціал» слід розуміти як *рівень фізичної, розумової, статевої, біологічної та соціальної зрілості осіб чоловічої та жіночої статі, який дозволяє за відповідних біологічних, соціальних та здоров'яохоронних умов народжувати та виховувати здорових нащадків.*

Дамо деякі пояснення. Якщо дитина виховується в оптимальних умовах, то репродуктивний потенціал і діючі на нього чинники перебувають у стані рівноваги, тобто балансу репродуктивного здоров'я цієї особи. Організм кожної дитини має певні репродуктивні ресурси, тобто можливість позитивно змінювати баланс і тим самим підвищувати репродуктивний потенціал. Репродуктивний потенціал умовно можна поділити на індивідуальний і суспільний. Індивідуальний вивчається на рівні окремих осіб чоловічої та жіночої статі, суспільний — популяції, що має прикладне значення.

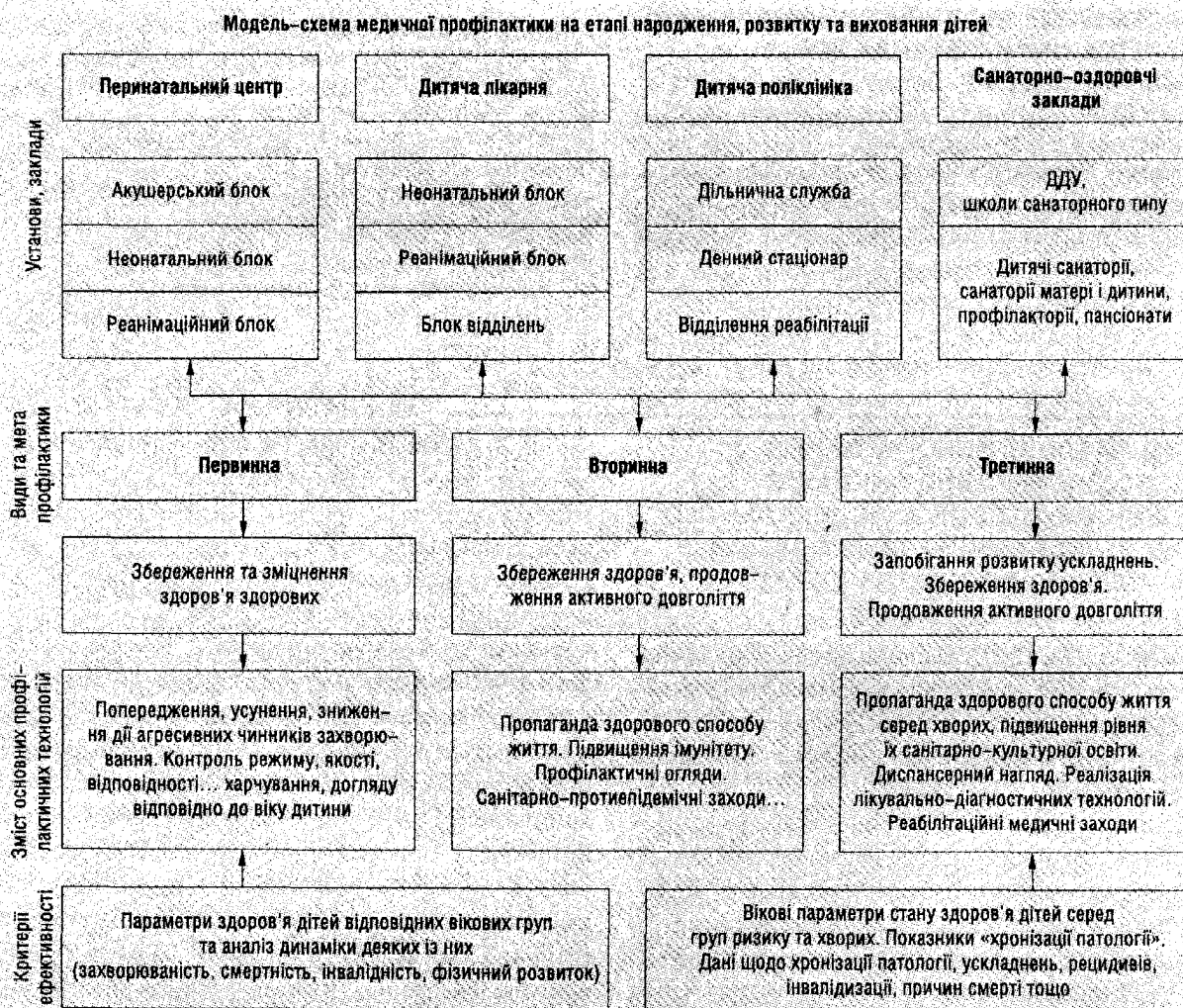
З позиції соціальної медицини «суспільний репродуктивний потенціал» — це *рівень фізичної, розумової, статевої, біологічної та соціальної зрілості осіб відповідної популяції населення чоловічої та жіночої статі, який дозволяє народжувати та виховувати здорових нащадків.*

Тобто суспільний репродуктивний потенціал залежно від чисельності населення може бути загальнодержавним, регіональним, районним, місцевим або просто репродуктивним потенціалом окремих популяційних груп.

Поняття «індивідуальний репродуктивний потенціал» визначається як *рівень фізичної, розумової, статевої, біологічної та соціальної зрілості конкретних осіб (подружжя) чоловічої та жіночої статі, який дозволяє народжувати та виховувати здорових нащадків конкретної родини.* Останнє має прикладне значення для формування змісту діяльності сімейного лікаря.

З метою розроблення дієвих та ефективних заходів медико-соціальної профілактики порушень і корекції репродуктивного здоров'я, базуючись на визначенні індивідуального репродуктивного потенціалу з використанням системного аналізу, авторами цієї публікації створена схема-модель концепції біологічно-соціального ритму репродуктивного потенціалу одного покоління та динамічну модель багатьох поколінь (див. модель-схему).

Дана модель репродуктивного потенціалу дозволяє розробити функціонально-структурні блоки профілактичних заходів та корекції порушень репродуктивного здоров'я на етапах його формуван-

ня, а також дає уявлення про місце та роль профілактичних технологій, які спрямовані на нормалізацію біосоціального ритму репродуктивного потенціалу населення на випадок його порушень.

Ми вважаємо, що проблеми збереження репродуктивного потенціалу виходять за межі сфери охорони здоров'я матері і дитини. Системний підхід дає цілісне уявлення про загальні проблеми репродуктивного потенціалу у сфері збереження здоров'я нації, забезпечує взаємодію між окремими ланками і фахівцями та висуває нові завдання щодо реалізації профілактичних заходів та корекції порушень репродуктивного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатирьова Р. (1997) Здоров'я дітей та жінок в Україні. Київ, 152 с.

2. Доклад на Международной конференции по народонаселению и развитию (1994). Каир, 5–13 сентября 1994, с. 24–25.

3. Юрьев В.К. (2000) Методология оценки и состояние репродуктивного потенциала девочек и девушек. Проблемы соц. гигиены, здравоохранения и истории медицины, 4: 3–5.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ БИОСОЦИАЛЬНОГО РИТМА РЕПРОДУКТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА НАСЕЛЕНИЯ, МОДЕЛИ ПРОФИЛАКТИКИ НАРУШЕНИЙ НА ЭТАПАХ ЕГО ФОРМИРОВАНИЯ

Н.Г. Гойда, В.И. Чебан

Резюме. Проведен научный анализ существующей терминологии: «репродуктивное здоровье», «репродуктивный потенциал». Предложена авторская

трактовка понятия «репродуктивный потенциал», а также модель профилактики и коррекции возможных нарушений репродуктивного потенциала на этапах его формирования.

Ключевые слова: репродуктивное здоровье, репродуктивный потенциал, профилактика нарушений, терминологический аппарат.

CONCEPTUAL BASIS OF BIOSOCIAL RHYTHM OF REPRODUCTIVE POTENTIAL OF POPULATION AND MODELS OF ALTERATIONS PREVENTING AT DIFFERENT STAGES OF ITS FORMATION

N.G. Goida, V.I. Cheban

Summary. This article deals with scientific analysis of «reproductive health», «reproductive potential». The author's own interpretations of the «reproductive potential» and its types are proposed. Preventive and corrective models of reproductive potential possible at different stages of its formation are suggested.

Key words: reproductive health, reproductive potential, disorders prevention, definitions.

Адреса для листування:

Гойда Ніна Григорівна
01021, Київ, вул. Грушевського, 7
Міністерство охорони здоров'я України
Чебан Василь Іванович
58000, Чернівці, Театральна площа, 2
Буковинська державна медична академія